

Toplumsal Cinsiyet ve Medya

(Rapor)

İNGEV/ifbilgi

İstanbul
Bilgi Üniversitesi
İletişim Fakültesi

ingev/ İNSANI
GELİŞME
VAKFI

Aylin Dağsalgüler

İstanbul Bilgi Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Haziran 2020

Toplumsal Cinsiyet ve Medya

Özet

Bu araştırma 15 Şubat-6 Mart 2020 tarihleri arasında 18 yaş üstü Türkiye nüfusunu temsilen yapılmıştır. Araştırmanın amacı Türkiye toplumunun toplumsal cinsiyet eşitliği algısını cinsiyet, yaş ve sosyo-ekonomik farklılıklara göre ölçmektir.

I. Giriş

İNGEV Toplumsal Araştırmalar Merkezi (TAM) ve İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi ortaklığında gerçekleştirilen bu araştırma 15 Şubat-6 Mart 2020 tarihleri arasında 1555 kişi ile gerçekleştirilmiştir. İNGEV TAM'ın uzun soluklu "İnsani Gelişme Monitörü" araştırmalarının bir ayağı olarak yürütülen bu araştırmada sosyal uyum, toplumsal cinsiyet eşitliği, sosyal medyada güven ve televizyon dizileri üzerine odaklı sorularla farklı yaş ve sosyo-ekonomik gruplardan bireylerin cevapları 18 yaş üstü Türkiye nüfusuna genelleştirebilir olarak sorulmuştur. Bu rapor toplumsal cinsiyet eşitliği ve televizyon dizileri üzerine odaklanacaktır.

Araştırma Türkiye'de henüz resmi Covid-19 vakası tespit edilmeden, hayat pandemi koşullarına taşınmadan önce yapılmış ve toplumsal cinsiyet eşitliği dört konu etrafında araştırılmıştır: *toplumsal roller, şiddet ve güvenlik, iş hayatına katılım, aile içi roller*. Araştırma Covid-19 salgını öncesinde yapılsa da dünya genelinde yaşanan pandemi, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eşitsizliğin boyutlarını bir kez daha gözler önüne sermiştir. Kamusal alanın daraldığı, daha çok özel alanın içinde kaldığımız bugünlerde toplumsal cinsiyet eşitliği, eşitsizlikler üzerinden aile içi rollerde, iş hayatına katılımı ve ekrandaki temsiliyetlerde daha fazla belirginleşiyor.

Türkiye televizyonlarında yaklaşık 25 yıldır ana haber bülteninden sonra gelen kuşakta (prime-time) dizi izleniyor. Televizyon ekranını domine eden dizilerdeki hikayelerin, karakterlerin toplumsal hayatta karşılıklarının olup olmadığı bitmeyen tartışmalara konu oluyor. Bu tartışmaların odaklarından biri de kadının temsiliyeti.

Ekranda gösterilen şiddet kanıksanan, normalleşen bir durum haline mi geliyor? Dünyadaki benzer örnekleri gibi düzenleyici kuruluş olarak RTÜK de (Radyo Televizyon Üst Kurulu) televizyon ekranındaki şiddet içeriği ile ilgili çeşitli kısıtlamalar getiriyor. Şiddetin nasıl gösterileceği, ne zaman gösterileceği yönetmelikler çerçevesinde belirlenmişken izleyici adeta kendisine meydan okumaya niyetli içeriklerle ekranda karşılaşabiliyor. Son yıllarda kadına karşı şiddet konusunda tartışma yaratan dizilerden biri Sen Anlat Karadeniz (Yapımcı Osman Sınav), tam da bu meydan okuma iddiasıyla -senaristler kadına karşı şiddete dikkat çekmek istediklerini söylediler- şiddetin yeniden üretilmesine neden olmuştu. Bu tartışmaların -çoğunlukla- fiziksel şiddet ekseninde kaldığını, duygusal şiddet türlerinin belki de şiddet olarak düşünülmeden kanıksanarak izlenebildiğini de not edelim.

Araştırmanın ortaya çıkardığı sonuçlarda, eşitsizliği gören ancak aksiyon alma konusunda çekimser kalan bireyler var. Bu çekimserlik aile içi rollerin öne çıktığı pandemi döneminde

Deniz Kandiyoti'nin söylediği gibi "modern kadının koordinasyon fonksiyonuna icra fonksiyonu eklendi."¹ Aile içi rollerde kadına atfedilen veya kadını aile olmakla kısıtlayan temsili rollerde, modern kadının organizasyon, koordinasyon yetisi ev-iş dengesinin sarsılarak kadının üzerine daha fazla iş yüklenmesine sebep oldu. İş hayatındaki aktif kadınla evin içinde aktif çalışan - ama görünmeyen- kadının endişeleri ve iş yükleri katlandı.

II. Metodoloji

Bu araştırmada anketler bilgisayar destekli telefon aracılığıyla 26 şehirde 1555 kişi ile görüşülerek uygulanmıştır. %95 güvenilirlik aralığı ile hata payı $\pm$ %2.49'dur. Ülke genelinde yapılan anket Türkiye nüfusunda +18 yaşlı temsil etmektedir.

III. Bulgular

Bu araştırmada toplumsal cinsiyet eşitliği konusu kapsamında toplumsal roller, şiddet ve güvenlik, iş hayatına katılım ile aile içi rollerin toplumdaki algısı ölçülürken farklı yaş, cinsiyet ve SES gruplarındaki bireylerin bu rollerin ve kadına karşı şiddetin ekrandaki yansımalarına bakış açılarının ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

Toplumsal Roller

Her ne kadar konu başlığı olarak toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesi kullanılsa da aslında eşitsizliklerden bahsediliyor. Dahası, bu eşitsizliklerin normal ya da doğal kabul edilme riski görülüyor. Araştırmanın geneline bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitliğinin eşitsizliklerden ibaret olduğu anlaşılıyor ancak toplumsal cinsiyet rollerinde normalleştirme eğilimi var. Türkiye'de çoğunluk kadın olmanın zor olduğunu ama bunun da normal olduğunu düşünme eğiliminde. %29'luk bir kesim Türkiye'de kadın ve erkeklerin eşit imkanlara sahip olduğunu düşünüyor. Bunun cinsiyet kırılımına bakıldığında kadınların %22 oranında bu görüşe katıldığı görülüyor.

Şiddet ve Güvenlik

Şiddet konusunda, eşi tarafından şiddet gören kadın bunu başkalarına anlatmamalıdır diyenlerin oranı %18. Erkeklerin %26'sı bu görüşü destekliyor. Eşi tarafından şiddet gören çocuklu bir kadının boşanmaması gerektiğini düşünenlerin oranı %10. Bu görüşe katılan erkeklerin oranı %16 iken, kadınların oranı %5. Aynı zamanda Türkiye'de her on erkekten biri eşlerine bir tokat atabilir görüşünü destekliyor.

Geceleri yürürken korkarım diyen kadınların oranı %57. Bu görüşe katılanlar yaş ve SES kırılımlarında farklılık göstermiyorlar. Toplumda her beş kişiden ikisi bu korkuya katılıyor.

İş Hayatına Katılım

İş hayatında kadınların varlığını ve katkılarını AB SES grubundaki bireylerin yüksek oranda destekledikleri görülüyor. Eşit işe eşit ücret (%92) ve kadınların çalışmasının ülke ekonomisine yapacağı katkı (%82) konularında AB sosyo-ekonomik grubuna dahil olanların kadınları yüksek oranda destekledikleri görülüyor.

¹ <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/04/30/deniz-kandiyoti-salgin-modern-kadinin-yasadigi-illuzyonu-yikti-gecti/>

Kadınların çalışmasını desteklemeyen, iş hayatına katılımlarının aile birliğini bozacağını düşünen %14'lük bir kesim var. Bu düşünceye yaş artışı (55+) destek veriyor. Benzer bir şekilde iş hayatı konusunda eşlerinin izni olmadan kadınların çalışmaması gerektiğini düşünenler %20 oranında. Cinsiyet kırılımına bakıldığında kadınların bu düşünceye katılım oranı (%13) düşüyor. Aynı şekilde yaş ilerledikçe de bu düşünceye katılım oranı artıyor.

Aile İçi Roller

Aile içi rollerde %27'lik bir kesim evin reisinin erkek olduğunu söylüyor. Yaş ve cinsiyet aralıklarında bu konuda belirgin görüş ayrılıkları yok, ancak SES dağılımına göre AB grubu bu düşünceye daha az katılıyor.

Türkiye'de her üç erkekten biri (%24) kadınların temel fonksiyonunun ev işi yapmak olduğunu düşünüyor. Kadınların erkekler tarafından korunması gerektiğini düşünenler %49 oranında. Bu görüşe katılan erkek ve kadınlar arasında fikir birliği yok; kadınlar %39, erkekler %60 oranında destek veriyor. Aile içi rollerle ilgili yaş ilerledikçe kadınların ev işleriyle ilişkilendirilmesi oranı artıyor.

Kadınların haklarını savunmak için eşlerine karşı gelebileceklerini düşünenlerin oranı %69; cinsiyet kırılımında kadınlar %75, erkekler %63 oranında bu görüşü destekliyor. AB grubu diğer SES gruplarına göre belirgin bir şekilde (%82) kadınların hakları için eşlerine karşı gelebileceklerini söylüyor.

IV. Tartışma ve Sonuç

Kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olması gerektiğini düşünen çoğunluğun yanında, iş hayatına katılımda, aile içi rollerde o kadar da eşit olmayabileceğini düşünen erkekler var. Örneğin kadınların iş hayatında ayrımcılığa uğradığı konusunda her beş kişiden biri kararsız kalıyor. Erkeklerin ise %54'ü bu görüşü destekliyor.

Televizyon ekranında gösterilen kadına karşı şiddetin gerçek hayatı yansıttığını düşünenlerin oranı %61. Bu görüşe ağırlıklı olarak kadınlar (%68) destek veriyor. Yaş ilerledikçe (55+) bu görüşe destek verenler azalıyor. Ekrandaki şiddetin gerçek hayattakini yansıttığını en çok AB grubu düşünüyor. AB grubunun geleneksel ekran karşısında daha az durduğu ve izleyici ölçümlerinde daha az temsil edildiği düşünülürse ekrandakinin gerçek hayatın yansıması olduğunu düşünenlerin çoğunlukla AB grubu olması üzerinde düşünülmesi gerek. Oysa ki tüm varsayımlarda AB grubu izleyicinin ekrandaki temsiliyet problemlerini daha kolay fark edeceği varsayılır. Tüm SES gruplarından kadının şiddete uğradığı farklı araştırma sonuçlarıyla bilinse de AB grubunun ekranda izlediği, kendi dünyasından uzak hikayeleri gerçekle ilişkilendirmesi ağır basıyor.

Bu noktada verilerin dizilerdeki hikayelerin izleyicide nasıl karşılık bulduyuyla ilgili önemli ipuçları verdiği düşünülebilir. Araştırmanın uygulandığı dönemde yayınlandığı günün en yüksek reytingini alan dizileri (Savaşçı, Sefirin Kızı, Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz, Kuruluş Osman, Mucize Doktor, Babil, Kuzey Yıldızı Aşk dizileri) düzenli takip edenler yoğunlukta olmasa da televizyon ekranında yayınlanan hikayelerin izleyicideki tanındığı üzerinden şiddete tepki verildiği düşünülebilir.

Bir başka araştırma, Kasım ve Aralık ayında İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya Bölümü öğrencileriyle yürütüldü. Bu araştırmada Kasım ve Aralık aylarında yayınlanan ve reyting ölçümlerinde ilk 100 içerisinde yer alan 26 dizinin içerik analizi kadına karşı şiddet temasıyla yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda bu dizilerin büyük bir kısmında ağır silahlı çatışma olduğu, bir kısmında aile içi şiddet olduğu, kadına karşı şiddetin ise neredeyse dizilerin vazgeçilmez motifi olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada şiddetin sadece fiziksel şiddet olarak tanımlanmadığı, duygusal şiddetin, kadına aile içinde, toplumsal hayatta veya ikili ilişkilerde uygulanan duygusal şiddetin tüm hikayelerin içinde yer aldığı görülmüştür. Dizilerdeki kadınların çoğunlukla çalışmadığını, alt gelir grubundaydı çalışmak zorunda olduğu, üst gelir grubundaydı ne iş yaptığı belli olmadan 'holdinge' gittiklerini de not edelim. Elbette, 'annelik' kadınlar için biçilmiş en temel roldür.

Pandemi döneminde televizyon ekranı karşısında geçirilen süre Türkiye'de %33 oranında arttı (Kantar Media, Group M raporu). Bu artış 8 saate yakın televizyonun açık kaldığını gösteriyor, 'yeni normal' öncesi normalin yaklaşık iki katına yakın bir artış var. Türkiye'de, ekrandaki kadınlarla ilgili yürütülen bir araştırmaya denk gelinirse de ekranda erkeklerin daha çok yer aldığı biliniyor. Ekranı davet edilen uzman konukların büyük bir çoğunluğunun erkek olması, zaman zaman protestolara dahi neden olabiliyor. Ekrandaki kadınlarla ilgili olmasa da ekran karşısındaki kadınlarla ilgili araştırma sonuçları gösteriyor ki, iş hayatında ilk vazgeçilen veya iş hayatından ilk vazgeçen, evdeki işlerin yürütmesi temel fonksiyonlarından sayılan kadın, sadece ekranda şiddete uğramıyor. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu² Nisan ayında 20 kadın cinayeti, 20 şüpheli cinayeti kayda geçirdi. Ev içindeki şiddetin arttığına dair AB ülkeleri içinden de veriler paylaşılıyor. Doğruluk Payı'ndan Cansu Yılmaz'ın UN Women raporunun sonuçlarına yer verdiği yazısında³ da belirttiği gibi korona virüs döneminde kadına karşı şiddette Fransa'da, Singapur'da, Güney Kıbrıs'ta yaklaşık %30 oranında artış var.

Bu noktada iş hayatının ve ev hayatının birleşmesinin getirdiği zorluklar sadece sınıfsal sonuçlar olarak ortaya çıkmıyor. Bir yandan kamusal alanının küçülmesi ve evin içinde kalınması, yani özel alanın, mahremi içindeki sorunları da çoğaltıyor. Agamben'in tarif ettiği bir 'istisna hali'⁴, sadece kamusal alanda değil, özel alanın içinde de otoritenin kuvvetlenmesine ve yeni iktidarlara sebep oluyor.

Sonuç

Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiğinin teoride kabul edildiği ancak pratikte toplumsal cinsiyet eşitliği için gidilmesi gereken epey bir yol olduğu görülüyor. Kadınların evde, sokakta, iş yerinde ayrımcılığa uğradığı, taciz edildiği ve güvensiz bir ortamda oldukları gerçeğiyle, çalıştıklarında ülke ekonomisine katkı yapmaları gerektiği ama ev işlerinin de temel sorumlulukları sayıldığı, dolayısıyla belli bir kalıp içinde aile sahibi olmaları gerektiği ve erkekler(den) tarafından korunmaları gerektiği düşüncesiyle tanımlanan, sınırlandırılan kadınlar var.

---

² <http://kadincinayetleridurduracagiz.net>

³ <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/korona-gunlerinde-kadina-yonelik-siddet-artiyor>

⁴ Agamben, G., İstisna Hali, Ayrıntı Yayınları.

Türkiye'nin de imzalayarak taraf olduğu Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi⁵ (daha çok bilinen adıyla İstanbul Sözleşmesi)'nin uygulanması talebi toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda sadece kadınlar için değil, tüm toplum için umut olabilir.

Öte yandan ekranda yer alan hikayelerin kültürün ya da toplumun birebir yansıması olmadığı kabul edilebilir. Zira televizyonun hayatta kalabilmek için kültüre değil paraya ihtiyacı var. Şiddet ve cinsellik tüm kültürleri yatay kesen iki içerik tipi. Bu nedenle görülmesi gerekenden çok şiddet gösteriliyor. Ancak şiddete karşı olmakla, hangi şiddete karşı olmak arasındaki farkın görülmesi gerekir. Normalleşen duygusal baskılar, kıskançlıklar, entrikalar ya da toplum içinde kadının nasıl davranması gerektiğiyle ilgili yapılan yorumlar da başka bir şiddet üretiyor. Çoğunlukla görülmeyen, sıradanlaşan bir şiddet.

---

⁵ <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/cedawindex.aspx>